בתחילה. בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידיס מתכווניס: **לבסוף.** לחזק את [א] בדק דאין לומר רפיון ידיס מקבלין. ל"א בתחילה כשלא היתה אימתן של [ב] עובדי כוכבים עליהן אין מקבלין אבל לבסוף מקבלין משום אימה. ולאשון עיקר וזה אינו טעם דהא כל ימי בית שני היתה אימת העובדי כוכבים עליהן ובתחילתו יותר מסופו. ומ"מ האי בתחילה נמי אמקדש ראשון קאמר א"כ מאי מותיב ליה לקמן מואגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני: **דבר המסויים.** שנראה בעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: **אמה כליא עורב.** להכי נקט אמה דאמרי' בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב שהיו מציאין טבלאות של ברזל אמה על אמה והכן מסמרות גבוהין אמה קבועין ומחפין בהן ראש הגג של היכל לגרש את העורבים שלא יפגמו סס. כליא לשון [ג] שמגרש את העורבין כמו [ד] כייל לידבי כייל פרומי דאמר במסכת נדה (דף יז. ע"ש) שהיה מגרש [ה] זבובין ממטתו בשעת תשמיש משום לגיעות דאסור לשמש מטתו בפני כל חי. ל"א כליא עורב מונע העורבים כמו (תהלים מ) לא תכלא דאמרינ': **ואגרת אל אסף שומר הפרדס [ו] וגו'.** והיינו בתחילת בנין וקשקיל בדק הבית מכורס: **דנא הדרא [ז] נס.** הואיל ותחילתו לטובה נתכוין שוב אינו חוזר: **מכריו.** של תבואת עצמו: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. ל"א שישראל אמר לי להפרישה וראשון שמעתי: **טעונה גניזה.** ואסורה בהנאה לחיישינן שמא [ח] בלבו לשמיס נשס הקדש הילכך יגנו. וצזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה כדתניא (בכורות דף נג.) אין מקדישין ואין מעריכין בזמן הזה ואס הקדיש בהמה תיעקר פירות כסות וכליס ירקבו: **יגוד.** יחתוך במקום הסס ויגנוז בבית הכנסת: **נשמיס.** להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה: **טעמא דשס לסוב עליה.** דמוכחא מילתא [ט] דבלבו לשמיס שהרי כתב עליה שמו של הקב"ה: **שס שלא במקומו אינו קדוש.** כלומר אינו קדוש אלא מקום הסס ואותה מחיכה תיגנז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. ל"א שס שלא במקומו כגון על גבי קורות וכליס לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הגייר ושיכתוב המקרא עס הסס כנתינתו אבל סס לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש ראשון שמעתי והוא עיקר: **נשופה.** לגרכיו ולאחר זמן ישלס: **אבל לאחר.** להלוותה לחבירו לא לבעצמו איכא למימר על מנת כן היקלה לבדקה אשס יצטרך יטלנה ושלס אחרת אבל חבירו לא אסיק אדעתיה: **לא שנו.** דמותר לשנותה אלא דאמר סלע זו עלי לבדקה דכיון דאמר עלי וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה כדידה דמי: **אבל אמר הרי זו.** ולא אמר עלי בעינא בעי למיתב: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין אבל אמר עלי דבלאו הכי מיחייב באחריות לא ישתמש: **אלא ל"ש.** ומותר: **לא נדר [ח] לדקה.** דסתס נדר דמי עלי לב"ה: [כ] **בבל תאחר.** והכי משמע נדר הוא הלדקה דקאי עליה בבל תאחר כנדר [כא] דקאמר בפרק קמא דר"ה (ו.) **בפיך** [דבריס כג] זו לדקה: **נשמעתא.** דהאומר סלע זו לדקה כו': **אחזן הכי מתניתו לה.** דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר ורבי אמי פירשה בין לעצמו בין לאחר ורבא הדר פירשה בין עלי בין הרי זו אינו בהדיא מתנינן [כב] כו' ופירושה כדרב נחמן: רבי

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים [א] הימנו ותניא אידך אין מקבלין א"ר אילא א"ר יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן [א]בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון [ב]אמה כליא עורב מתיב רב יוסף [ג]ואיגרת אל אסף שומר הפרדס אשר למלך וגו' אמר ליה אביי [ד]שאני מלכותא דלא הדרא ביה דאמר שמואל [ה]אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה: **אמר רב יהודה אמר רב** [ו]עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי [ז] בדעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא [ח] בלבו לשמים מיתיבי [ט]עובד כוכבים שהתנדב קורה [י] ושם כתוב עליה בודקין [יא]אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא [יב] בלבו לשמים טעמא דשם כתוב עליה דבעיא גניזה הא אין שם כתוב עליה לא בעיא גניזה הוא הדין [יג]דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש [יד] דתנן [טו]היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה [יז] יגוד ויגנוז אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [יח]האומר [יט]סלע זו לצדקה מותר לשנותה סבור מינה לעצמו אין לאחר לא איתמר אמר רב אמי אמר רבי יוחנן בין לעצמו בין לאחר אמר רבי זעירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר הרי זו בעינא בעי למיתבה מתקיף לה [כ] רבא אדרבה איפכא מיסתברא אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה אבל אמר עלי לא אלא [כא]לא שנא: תניא כוותיה דרבא נדר צדקה ואין הקדש צדקה מאי קאמר לא נדר [כב] ולא הקדש צדקה אלא לאו הכי קאמר צדקה [כג]הרי היא [כד]בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה [כה]ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר אתון הכי מתניתו לה אנן הכי מתנינן לה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו [כו]סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו'. ומ"ת ולישני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דא"כ קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה [כג] דאין מקבלין אימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה: **הא** לבתחילה הא לבסוף. רש"י פי' לבתחילה שייך רפיון ידיס ולבסוף לא שייך רפיון ידיס ועוד פירס דבינו לבתחילה בתחילת הבנין יס לחוש פן יחזרו בהס ויערערו לומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסויים אין מקבלין פן יהיו לסס ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר וניחא בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למיחס לעיערעו [כד]: **תני** חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית. והא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידיס כגון מן המלך דאס כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה:

בגון אמה כליא עורב. פי' הערוך [מ] זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני פחדו [כה] מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש ושליכו סס דבר טמא עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו כליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה [מ] דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב ומשני אמת כליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בנית ראשון וי"ל שהיה שלמה יודע שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו: **מיתיבי** ואגרת אל אסף שומר הפרדס. והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורס לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורס היה וכמה קראי איכא גם כתיב ומה חשתן [כו] אימריא [מ] וגו' וכ"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה בגזירה כך ודיד ישעיה (ישעיה מה) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורס ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה [כז] מוטל עליהס שהיה מולך בכיפה בהא איכא למיחס או לרפיון ידיס או לערעור כדפרישית: **אם** אמר בדעת ישראל הפרשתיה.

משמע דעובד כוכבים אתיה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג:) והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (דף מא.): דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר: **יגוד** וישתמש במותר. משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד הסס דבמקומו מיהא קידש הסס ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגרלו מקוס הסס שאין לכתוב במקומו:

ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה. משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו [כח] לגותה: **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה. ודוקא יחיד אבל בני העיר רשאין כדמשמע בגבא בתרא (דף ח:) ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ודוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר האומנין (ב"מ דף עח:) מגבת פורים לפורים ומגבת אותה העיר לאותה העיר

מסורת הש"ס

א) מו"ק ט. ע"ש [שבת 5. מנחות קז. מלות פ"ד מ"ז], ב) [ב"ב ג:], ג) ב"ב ג:, ד) תוספתא דמגילה פ"ב ה"י ע"ש, ה) שבת סח: [מס' סופרים פ"ס הלכה יג], ו) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט ע"ש, ז) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט, ח) [נ' כל נ'], ט) במנחות קז. תירלו כמו הכא אבל בשבת 5. ד"ס מכלתא הגיחו זה בקושיא, י) (עזרא ו ט),

תורה אור השלם

1. וְאִגֶּרֶת אֶל אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֵּן לִי עֲצִים לְקָרוֹת אֶת שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר לַבַּיִת וְלִחוֹמַת הָעִיר וְלַבַּיִת אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֶּן לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד אֱלֹהַי הַטּוֹבָה עָלָי: נחמיה ב ח
2. כִּי תִדֹּר נֶדֶר לֵיי אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים כג כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נדר ולא הקדיש לדקה דסתס:

מוסף רש"י

אמה כליא עורב. שבלאות של אמה על אמה היו עושין והן חדין כסכין סביבותיהס ומסמרין חדין בכולן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלינס (שבת צ. וכנו"ב מנחות קז.) אי: הגג כלה ומקצר למעלה עד אמה ומחפין אותו סס בנכרל ומסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו (מו"ק ט.). היה כתוב. סס, כו' יגוד. יקון מקוס הסס ויגנזו (שבת סא:).

רבינו גרשום

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה רוצה אני להתנדב אומרים לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין אותה והיינו לבסוף: **אפי' מים ומלח.** דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין: **דבר המסויים.** שהוא נראה בבנין אין מקבלין [מהם] משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה כליא עורב כלומר או כל דכותיה דהוי דבר הנראה: **אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה.** אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים: **שאני מלכותא דלא הדרא בה.** מאחר דיהבה לא חיישינן שיבקש שיחזירום לו [דאמר שמואל וכו': **מכריו.** של עצמן]: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שאני רוצה לעשות ממנה מה שישראל עושה תנתן לכהן: **שמא בלבו לשמים.** שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה [כגון] שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלה כהן: **ושם [הקדוש] כתוב עליה.** קודם לכן: **יגוד.** יקוץ [מן הקורה מקום השם **וישתמש במותר** לצורך ביהכ"נ: **שמא בלבו לשמים.** כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה: **והא קמ"ל.** כלומר משום רישא איצטריך לאשמועינן דאית ביה רבותא]: **[דשם שלא במקומו.]** שלא במקום הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד [לא קדוש כדתנן כו']: **מותר לשנותה.** ללוותה לצרכיו ולפורעה לאחר זמן: **סבור מינה לעצמו** מותר ללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקרישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה: **לא שנו דמותר לשנותה אלא דאמר עלי דכיון דנתחייב באחריותה ודאי פורעה: כי היכי דליחייב באחריותה.** דהיינו הנאת הקדש: **אלא לא שנא.** דבין אמר עלי ובין אמר זו מותר לשנותה: **צדקה** הוי כנדר לעבור עליה בבל תאחר:

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל"ח:
סא ב מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טו [טושע"ע יו"ד סי' שלא סעי' מד]:
סב ג ד מיי' פ"א מהל' ערכין הל' יא יב ופ"ח מהל' מתנות עניים הל' ח טושע"ע יו"ד סי' רנט סעיף ד:
סג ה מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הל"ו טושע"ע יו"ד סי' רעו סעיף יג:
סד ו ז מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ד טושע"ע יו"ד סי' רנט סעיף ח:
ח [מיי' שס הל' ח טושע"ע יו"ד סי' רנז סעי' ג:
סה ט מיי' שס הל"ה טושע"ע יו"ד סי' רנט סעיף ח:
סו י מיי' שס הל"ד טושע"ע שס [וכתב אלפס ב"ק פרק ד דף כ. ובנמ"ר פרק ז' דף קנח:]

שינויי נוסחאות

א) מקבלים אותה הימנו ותניא אידך אין מקבלין אותה הימנו (ש"ס), **ב)** אי אמר בדעת ישראל הפרשתיה כו'. (ש"ס), **ג)** שמא לבו לשמים (ש"ס), **ד)** קורה לבית הכנסת ושס (ש"ס), **ה)** שמא לבו לשמים (ש"ס), **ו)** קדוש דתניא היה (ש"ס), **ז)** גילסא עדין יגוד, **ח)** מתקיף לה רבה אפבא מסתברא לי"ל (ש"ס), **ט)** לא נדר צדקה (ש"ס), **י)** היא ר"ל כנדר לבל תאחר וכו' (ש"ס), **יא)** כס"ל: לחזק את בדקיו אין לומר רפיון ידיס ומקבלין, **יב)** אימתן של אומות העולם כצ"ל (ש"ס), **יג)** לשון מגרש שמגרס (ש"ס), **יד)** באלי בידני באלי פרומי (ש"ס), **טו)** מגרס הזבובים (ש"ס), **טז)** הפרכת אשר למלך אשרי יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה אשר לבית והיינו (ש"ס), **יז)** הדרא ביה הואיל (ש"ס), **יח)** שמא לבו לשמים (ש"ס), **יט)** דלבו לשמים (ש"ס), **כ)** לבל תאחר (ש"ס), **כא)** כנדר דדקאמר בפ"ק (ש"ס), **כב)** בהליל מתניתן כולל פירושה בדרב נחמן (ש"ס), **כג)** ליה ומדקאמר מקבלין ואין מקבלין דשמעא דקדושה היא ואין מקבלין משמע דתרוייהו (ש"ס), **כד)** ולא לרפיון ידיס כיון שהוא מן המלך הס"ד ואח"כ מה"ד כגון אמה כו' והשאר יש למתוך (צ"ק), **כה)** כ"ש מטומאה דשמא אין קדושה כקדושת ראשון ושמא כו' כך היא גילסת ל"ק, **כו)** ובני תורין ודברין ואמיניה (ש"ס), **כז)** ל"ל מטיל, **כח)** לגותה ומשבאתה כו' לשנותה וללוותה והד"ל (צ"ק),

שיטה מקובצת

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב כו'. לגיון. לא מצי לשנויי הא ר"מ והא ר' יהודה דלכאורה בנדר ונדבה איירי ולא בערכין ואפי' כי דחקית לאוקמי בערכין לא מתרצי דא"כ קדוש ואינו קדוש מבעי ליה דהא לר"מ אינו קדוש אלא ע"כ תרוייהו כר' יהודה ע"כ מצאתי בגליון רש"י כת"י: **אי אמרת בדעת ישראל הפרשתיה.** לרבנן דאמרי עובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה הויא תרומה כתרומת ישראל וחייבים עליה מיתה אבל לר' שמעון דבני ישראל מפרישים ולא העובדי כוכבים אין עליה אלא כדין טבל דצריך שיפריש הכהן ממנה תרומה ומעשר ולא קאמר תינתן לכהן אלא לאפוקי מסיפא דאמרינן יגנז: **ת"ה.** עי' תשובת הרשב"א סימן תר"ד ותר"ה: **משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה.** עיין בהשמטות בסוף המסכת: **תוס' ד"ה תני כו'** גליון **מהופך.** [פי' זה"ד צ"ל קודם ד"ה הא עכ"ה] ואינו מתהוס' והוא לשון (הר"י) [רש"י] בגליון [עיין לעיל ד"ה תני חדא עכ"ה]: **ד"ה יגוד כו'.** נ"ב וז"ל הר"י בגליון רשם שלא במקומו וכו', פ"ה אין מקדש רק מקום השם ואותה חתיכה תגנז, ל"א לא הוי במקומו רק על הנייר ושיכתוב הפסוק עם השם אבל שם בלבדו לא קדיש, ולפי פי' ראשון כשטועין וכותבין השם ומקלפו מעל הקלף אין לכתוב במקומו. עכ"ל הר"י בגליון:

ו: הכל מעריכין פרק ראשון ערכין

העיר דוקא טז] ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לגורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי ובהאי טעמא יש לישב דאמרי' ברישא שור שנגח (ב"ק דף לו:) (חנן בישא) [הוה גברא] דתקע (לההוא גברא) [לחבריה דא"ל] הב ליה פלגא דזוזא דאמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ניתביה לעניים הדר אמר איזיל ואגרי ביה נפשאי אמר [ליה] רב יוסף כבר זכו בה עניים ויש לתמוה היאך היה יכול לחזור בו אפי' לא זכו בה עניים והאמרן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו צדקה אלא א"ל שהיה רואה לגותה לשנותה ולפורעה לאחר זמן וקא"ל רב יוסף שבאת לידו והוא גבאי ואסור לשנותה א"נ י"ל שהיה סבור דאפי' לדקה ליתא הואיל ולא תפסי בה יז] וקמ"ל רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם יח]: יט) **עד** שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה. רבינו ברוך פירש מותר לשנותה ממש למצוה אחרת ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים יכול לעשות ממנו מצוה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי אבל ליתא לשנותה לא משמע כן כך מצאתי כתוב בתוספות הר"ר משה מאוירא מכתיבת אחיו ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת דלעיל קאמר מותר לשנותה בין יח] הוא בין אחר היינו לגוותה ותו מדאמר והא רבי ינאי יזיף משמע דלגוותה קאמר הילכך נראה לומר דלגוותה קאמר אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי אבל לגוותה קאמר ומשבאת ליד גבאי אסור לגוותה והא דקאמר פ"ק דב"ב (דף ח:) רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי היינו ברשות בני העיר אבל גבאי עצמו אסור ואומר ר"י דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהא נרכי צבור ויש ליזהר מלגוות מעות לדקה העיר משבאתה ליד גבאי ואפי' ברשות הקהל נמי כיון שאין זה נורכי צבור.

כך מצאתי כתוב:

אילימא לדבר הרשות מאי **אירא** עובד כוכבים **אפילו ישראל נמי.** הכי נמי מצי למימר מאי אירא לא נשתקע שם בעליה אפי' נשתקע נמי יט] : **מנין** ליוצא ליהרג ואמר ערבי עלי שלא אמר כלום. ומשום דליתא בדמיס ליכא למעוטי דהא איתרבו לעיל (דף ב.) מגוול ומוכה שחין: **כי** פליגי באם הזיק. ובאם הקדיש לא פליגי שמיד שהקדיש חל הקדש ולא דמיא למלוה אבל יש להקשות אמאי לא פליגי באם נדר והערך וי"ל דנקט הזיק משום דקתני כ] חיוב בתשלומין (משום) [אהזיק] משמע דאהזיק לחודיה פליגי ובנודר ומערך שמא יחול מיד כא] אבל גובה מן היורשין ונודר ומערך איצטריך דס"ד הואיל ואינו נידר ונערך נודר ומערך נמי אינו קמ"ל דנודר ומערך ומקדיש כשאר בני אדם:

מיתיבי

איני והא רבי ינאי יזיף ופרע שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכמה כ] דמשהי (א) מעשי ומייתי להו ת"ר אישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה סבר רבי חייא בר אבא למימר לא שנא לדבר הרשות ולא שנא לדבר מצוה אמר ליה רב אמי הכי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר לשנותה מדאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עובד כוכבים בשהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע שם בעליה מותר לשנותה למאי אילימא לדבר הרשות מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי אלא לדבר מצוה וטעמא כ]דעובד כוכבים הוא דפעי אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי שעזרק טייעא כא אינדב שרגא לבי כנישתא דרב יהודה שנייה רחבא ואיקפד כב] רבא איכא דאמרי שנייה רבא ואיקפד רחבא וא"ד שנייה חזני דפומבדיתא ואיקפד רחבא ואיקפד רבה מאן דשנייה סבר דלא שכיח ומאן דאיקפד סבר זמנין דמקרי ואתי: **מתני'** כג]הגוסס והיוצא ליהרג כד]לא נידר ולא נערך כה] **ר'** חנינא בן עקביא אומר נערך כו] מפני שדמיו קצובין רבי יוסי אומר כז]נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב כח]: **גמ'** בשלמא גוסס לא נידר דלאו בר דמים הוא ולא נערך דלאו בר העמדה והערכה הוא אלא יוצא ליהרג בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא אלא לא נערך אמאי כט] לא ל]דתניא מנין היוצא ליהרג ואמר מ] ערכי עלי שלא אמר כלום ת"ל 1כל חרם לא יפדה יכול אפילו קודם שנגמר דינו תלמוד לומר מן האדם ולא כל האדם ולרבי חנינא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין האי כל חרם מאי עביד ליה מ] לכדתניא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להם שנאמר 2אם כופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן תלמוד לומר נ] כל חרם לא יפדה אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה מנין תלמוד לומר כל חרם: רבי יוסי אומר נודר ומעריך כו': ותנא קמא מי קאמר דלא נ] אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי כי פליגי באם הזיק תנא קמא סבר אם הזיק אינו חייב בתשלומין ורבי יוסי סבר אם הזיק חייב בתשלומין במאי קמיפלגי אמר רב יוסף נא] במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין ורבי יוסי סבר נב]מלוה על פה גובה מן היורשין נג] **רבא אמר** דכ"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין והכא נד] במלוה נה] כתובה בתורה קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ורבי יוסי סבר ככתובה בשטר דמיא ואיכא דמתני לה אהא נו] היוצא ליהרג הוא שחבל באחרים חייב אחרים שחבלו בו פטורין רבי שמעון בן אלעזר אומר אף הוא אם חבל באחרים פטור שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין מכלל

רבי ינאי. גבאי הוה ויזיף מעות הצדקה לגורכו ופרע: **דכמה** יב] **דמשהי.** רבי ינאי דלית ליה זוזי למפרע ניחא להו לעניים: **דמעשה.** רבי ינאי לגיבורא ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים: **מנורה.** כמשמעה: **נר.** קרוישו"ל של כסף או של זהב: **מדאמר ר' אסי כו'.** כלומר מדנקט ר' אסי עובד כוכבים דפעי ולועק למה שניתם יג] ממה שנתתי מכלל דישראל דלא פעי שרי לשנויי לדבר מצוה דאי בישראל אסור ל"ל למנקט עובד כוכבים: **שלא נשתקע שם בעליה.** ממנה שעדיין אומרים זו היא מנורה נדבתו של פלוני עובד כוכבים: **אסור לשנותה.** דפעי: **ומאי.** קאמר ר' אסי דאסור לשנותה אילימא כו': **שעזרק.** עובד כוכבים היה: **לא שביח.** שעזרק במתא דליפעי שסוחר היה ומחזר בעיירות: **מתני' הגוסס והיוצא ליהרג כו'.** מפרש בגמרא טעמא: **ר"ח בן עקביא.** איזלא ליהרג פליג אבל בגוסס מודה דכתיב (ויקרא כז) והעמיד והעריך אותו וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא יח]: **שדמיו קצובין.** בפרשת ערכין אבל יד] אנודר מודה דהא כגמכר בשוק בעי למשיימיה וזה אינו נמכר בשוק כלומר שאין אדם קונהו ויפסיד מעותיו: **נודר ומעריך כו'.** ובגמרא מפרש מאי קא אמי ר' יוסי למימר הא ת"ק לא אמר אינו נודר שאם אמר דמי פלוני עלי יפטר דהא לא נידר קאמר: **גמ' אלא לא נערך אמאי לא.** הרי דמיו קצובין: **כל חרם לא יפדה.** מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון: **למומתין בידי שמים.** כגון האי דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת והך מיתה ליכא למימר בידי אדם דהא אמרי' בפ"ק דסנהדרין (טו:) מות יומת המכה רואה הוא טו) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: **אלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כגון מגדף ומקלל אבל דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגגות: **מיתות קלות.** כלומר דקלות להך מילתא שניתנה שגגתן לכפרה כגון רואה דשגגתו גולה ועובד ע"ז ומחלל שבת ובא על הערוה דשגגתו חטאת: **דולי עלמא לא פליגי.** דולאי נדרו נדר והקדישו הקדש ומערך את אחריס דהא בר דעה הוא: **מלוה על פה.** כגון זה שהזיק ולא עמד בדין על כך קודם למיתה טז) : תשלומי נזק כתובין בתורה ומדאוריתא משעבד ליה בעל כרחיה: **ואיכא דמפני לה.** להא דרב יוסף ורבה: **חייב.** דבר דעה הוא: **פטורין.** דאין לו דמיס ועומד הוא ליחבל וכל הנך טו] (ג) איכא ליהרג בדיני ישראל קאמר:

לחזרת

מסורת הש"ס

א) [מולין קלג:], ב) [תוספתא פ"א ה"ג], ג) [כתובות לז:], ד) כתובות לז:, ה) [לקמן כ. ב"ק קד:] ב"ב מב. קמ. קמז. קנה: בכורות מח: קדושין יג.; ו) [לקמן כ. קדושין כט. בכורות מח. מט.], ז) [תוספתא דב"ק פ"ט ה"ה], ח) [לעיל ד סוע"ש], ט) [במדבר לח], י) [וע"ע תוס' ב"ק לו: ד"ה יד], יא) שייך לע"ל,

הגהות הב"ח

(א) גב' מעשה ומייתי להו: (ב) רש"י ד"ה מלוה וכו' למיתה הס"ד ואמ"כ מ"מ מלוה כתובה בתורה משלומי נזק: (ג) ד"ה מעמדין וכו' וכל הנך איצא פטורין וכו' לחזרת:

מוסף רש"י

שדמיו קצובין. כתוב לפי שנים, ולא דמי לאומר דמיו עלי, דדמיס אין לו אבל ערך יש לו (כתובות לז:). **מלוה** על פה אינו גובה מן היורשין. דשעבודא לאו דאוריתא, וכ"ש מן הלקוחות, אבל מלוה בשטר הוא עצמו שיעבוד, לכתב ליה כל נכסי דאית לי אחרלאן לשטרא דנן (קדושין יג:). **לאו ככתובה בשטר דמיא.** ואינו גובה ממשועבדיס (קדושין כט:).

רבינו גרשום

והא ר' ינאי. דהוה גבאי יזיף לעצמו ופרע אע"ג דבאת לידו: **דכמה דמישהתי.** שאינו יכול לפורעה ואין בכיס צדקה מעשה לציבורא דליתבו ביה צדקה ומייתי להו לעניים יותר ממה שהוא חייב לכיס והוי הנאה לעניים ולבסוף היה פורעה אבל איניש אחרינא אסור לשנותה מאחר שבאת ליד גבאי: **מנורה.** פמוט: **לא שנא לדבר מצוה.** אפי' לפדיון שבויים: **עד שלא נשתקע שם בעליה.** שאם ישאל אדם נכרי מי הקדישה ואומרין זו מנורה של פלוני: **אפי' ישראל נמי.** כל זמן שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה: **ומעמא דעובד כוכבים.** כי לא נשתקע שמו ממנה דאסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דעובד כוכבים [מיפעא פעי] כשאינו רואה אותה צועק ואומר היכן [היא] מנורה שהקדשתי: [**שעיזרק טייעא.** גוי סוחר]: **שנייה רחבה.** לדבר מצוה קודם דנשתקע ממנה שמו: **דהא לא שביח.** שהולך תדיר לסחורתו ולא חזי לה ולא פעי ודמי כמי שנשתקע שמו ממנה: **דמנין** דמיקרי **ואתי.** ולא חזי לה דפעי: [**דלאו בר העמדה והערכה.** שאינו יכול לעמוד שהוא כמת וכתיב והעמיד והערך]: **כל חרם לא יפדה.** כלומר כל שעומד ליהרג לא יפדה ערכו שאינו נערך: **ולר' חנינא דאמר נערך.** אפי' לאחר גמר דין: **לפי שדמיו קצובין.** בתורה לפי שנים שיש לו: **שנותנין ממון ומתכפר להן.** שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים וסמיך ליה אם כופר יושת עליו אלמא אית להו פדיון למומתין בידי שמים: [ת"ל **כל חרם לא יפדה.** מי שעומד לחרם ליהרג אין לו פדיון: **מיתות**

תורה אור השלם

1. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ויקרא כז כט
2. אם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכָל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: שמות כא ל

גליון הש"ם

גמ' אינדב שרגא. עי' ב"ב דף מ ע"א תוס' ד"ה יתיב:

לעזי רש"י

קרוישו"ל. מנורה (של נר יחידי).

שינויי נוסחאות

א) דכמה דמשהתי מעשה ומייתי (ש"מ), ב) ואיקפד רבה איכא (ש"מ), ג) במשנה שבמשניות איתא מפני שדמיו קצוצין אבל אינו נידר מפני שאין דמיו קצובין, קצוצין אבל לא נידר מפני שאין דמיו קצובין (ש"מ), ד) מייב בתשלומין (ש"מ), ה) תיבת לא נמחק (ש"מ), ו) ל"ל ואמר אחד ערכו עלי כ"א בכתובות, (ש"מ), ז) ליה מבעי ליה לכדתניא (ש"מ), ח) תיבת כל נמחק (ש"מ), ט) ללא ס"א נודר ומעריך ומקדיש לא נידר קחני לא נערך קחני אלא (ש"מ), י) רבה אמר (ש"מ), יא) במלוה הכתובה בתורה קמיפלגי ת"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לאו כו' וי"ל סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה כו' (ש"מ), יב) דכמה דמשהתי (ש"מ), יג) בס"א: מה., יד) ל"ל אנידר, טו) הגי יוצא ליהרג (ש"מ), טז) נ"א דוקא מחרוג לעיר אסור כו' אבל לגורכי העיר מותרין ובגבאי וכו', יח) וקא"ל (צ"ק), יט) לעצמו כן לאחר והייט (צ"ק), יט) נמי אסור לשנותה לדבר הרשות (ש"מ), כ) חייב בתשלומין דמשמע אהזיק לחודיה (ש"מ), כא) מיד. נ"א ונגבה מן היורשין ונודר ומערך אילעטריך דס"ד (ש"מ), כב) נ"א ולהכי וגי' ל"ק והכל),

שיטה מקובצת

מותר. עי' רשב"א סי' תרי"ז: **כי פליגי באם הזיק.** גלוין. וא"ת ואמאי לא קאמר דפליגי בנודר ומערך בפלוגתא דמלוה על פה וי"ל משום דר' יוסי הזכיר בדבריו חיוב תשלומין משמע דפליגי רבנן עליה אבל בנודר ומערך לא איירי מתני' בחיוב היורשין ואפילו ר' יוסי לא קאמר אלא בנודר ומערך וחל נדרו וערכו ואם יוכל ישלם בחייו. לשון הרא"ש ז"ל:

חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כמו מגדף ומכה אביו ואמו: **מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה.** כל שאר חייבי מיתות בית דין] ת"ל **כל חרם.** מרבה הני והני: [**ות"ק מי קאמר דלא.** מי קאמר דאינו נודר ומערך ומקדיש: **אלא כהני לא פליגי אלא באם הזיק פליגי**]: **מלוה על פה.** דנזקין הן כמלוה על פה דלא הוי כחוב גמור הכתוב בשטר: [**מלוה הכתובה בתורה** דנזק הכתוב בתורה: **ככתובה בשטר דמיא.** וגובה מן היורשין]: **ואיכא דמתני** להא דר' יוסף דאמר במלוה ע"פ גובה כו' אהא היוצא ליהרג: **שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד.** שהואיל ונגמר דינו ליהרג אין חוזרין ומביאין אותו לפני ב"ד בשביל שחבל לפי שאין מענין את דינו אלא מאחר שנגמר דינו ליהרג [לאלתר] יהרג משום צער בעלי חיים:

מ) **לחזרה עמידה ב"ד.** שאין אתה יכול להחזירו לב"ד ולעמוד בדין על מה שהבל שאין מעניין את דינו: **מכלל דס"ק סבר כו'.** בתמיה: **והרגו.** השור הרג את החופר: **פטור.** בעל השור: **חייבין לשלם.** אלמא מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וקשיא למאן דאוקי פלוגתייהו דרבי יוסי ות"ק דמתני' באשה הזיק [ו:] דת"ק קשיא סתמא אסתמא. ואיכא דמותיב הך תיובתא לר"ש בן אלעזר אבל פליאה בעיני היאך יכול להקשות הא ר"ש תנא הוא ופליג: **בשעמד בדין.** קודם שמת וחייבוהו לשלם לפיכך גובה מן היורשין דכיון דדינו חלוק לשלם ה"ל כמלוה בשטר: **והא תני חגא מס וקברו.** השור בבור כגון שהפיל עמו חולה יא) ואפ"ה חייבין יורשין: **והילכתא.** הא דקתני יורשין חייבין כגון דייתבי דייני אפומא דביראה וחייבוהו מיד לשלם: **מזין עליו.** זורקין בשבילו דם חטאתו ואשמו ולא הוי כחטאת שמתו בעליה כל זמן שלא נהרג: **חטא.** בשוגג באותה שעה שיצא ליהרג כגון שראה חלב וכסבור שומן הוא ואכלו: **אין נזקקין לו.** שיפרים קרבן ליקרב: **מפני שאין מעניין את דינו.** שימתינו מלהורגו עד יב) שישחטו הזבח ויזרק הדם שעיניו הדין הוא: **רישא נמי.** דקתני כשחטא קודם לכן מזין עליו הרי ממתיינים לו עד שישחט ויזרק: **מתני' אין ממתינין לה עד שהלך.** אלא הורגין ולדה עמה דחד גופא הוא: **ישבה על המשבר.** קודם שנגמר דינה: **ממתינין לה עד שהלך.** דכיון דעקר ועב ממקומו גופא אחרינא הוא: **נהגין בשערה.** ובגמ' יב) מפרש טעמא: **אסורה בהנאה.** דלקרי"ל (פסחים דף כב:) ובעל השור נקי יג) כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה של כלום: **גמ' לרבות את הולד.** קס"ד משגיחה ילף מדה"ל למיכתב ומתו ואתא ילענא דאין ומתו יד) פחות משניה (א): **שניהן שוין.** הנוקף והנוקפת יהו בני עונשין אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול או הוא קטן ולאו בר עונשין והיא גדולה ובת עונשין אין הגדול נהרג: ומשני יד) אנו מגס ילפינן: טו) **לידי ניוול.** שאם יהא חיות בולד ילא לאחר מיתת אמו וניוול הוא: **נוחל.** אם נפלה לו ירושה בו ביום ובו ביום מת מנחילה לקרוביו מאביו: **ואמר רב ששת.** האי נוחל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו דא"כ לא אתיליד איהו הוי ירתי קרוביו נכסי אביו היכא דאין בניהם: **אלא נוחל בנכסי אמו.** אם מתה בו ביום ואפי' הוא מת בו ביום ונחל נכסי אמו ומנחילן מכאן לאחיו מאביו אמו דאי לאו הוא הוי ירתי לה קרוביה ולא אמרי' נפל הוא ואינו בן נחלה: **אבל עובר.** אם מתה מעוברת לא ירתי לה קרוביה דהוא מת בריאה: **ומשני ס"מ.** דהוא מיית בריאה לגבי מיתה כשהיא מתה מיתת עצמה: **ופרכינן וגבי מיתה מי מיית הוא בריאה והא הוה עובדא ופרכים עד תלת פרכוסי** טז) **מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכסת א"ר נחמן אמר שמואל יז האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין יח) ומקרעים את כריסה ומוציאין את הולד פשיטא מאי עביד מחתך דבירא** וחייבוהו קודם שתצא נשמתו לאלתר: **מזין עליו.** למזבח: **מדם חטאתו.** שאם חטא קודם לכן והפריש קרבן ואח"כ נגמר דינו מזין עליו מדם חטאתו קודם שיהרג כדי שיתכפר על אותו חטא: [**חטא באותה שעה** שיוצא ליהרג: **אין נזקקין לו** לעכבו עד שיפריש חטאתו. שאין מעניין דינו עד שישחט ויזרק: **זבח זבוח.** חטאתו: **האשה.** מעוברת היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד אלא ממתינין אותה עם ולדה דעובר כגופה הוא: **ממונא דבעל הוא.** הוולדות]: **עד שיהו שניהן שוין.** מזדרין. [אבל אם אחד מהן שוגג] אז אם היתה היא ילדה והוא גדול או איפכא אינו נהרג: ההוא משניהם נפקא. כי קא מרבינן לוולד מגם: [**כיון דעקר.** לצאת]: **שלא תבוא לידי ניוול.** שאם היה העובר חי לאחר מיתת אמו היה מפרכס ויוצא והיתה שופעת דם [מאותו מקום] ותתנול בפני הכל הילכך מכין אותה בבטן כנגד הוולד: [**תינוק בן יום אחד.** שמתה אמו כשילדתו והתינוק מת למחר: **נוחל ומנחיל.** נוחל **בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב.** שאם הוא מאם אחת ואחיו מאם אחרת וירש הוא מאמו נכסים מנחיל לאחיו מן האב דאחיו מן האב יורשין זה את זה: **אבל עובר לא.** כלומר שמתה אמו ולא נולד אין אחיו נוחלין נחלת אמו **דהוא מיית ברישא** בבטן אמו קודם אמו **ואין הבן יורש את אמו** כל"ל (ש"ס). מאחר שמת קודם אמו להנחיל לאחיו מן האב אלמא דעובר מיית ברישא דאי איהי מתה ברישא לירתה ולירתינהו לאחיו]: **טיפתא דמלאך המות.** טיפה של מרה: **ופרכס תלתא פירכוסי.** ניענע עצמו ג' פעמים העובר אחר שמתה אמו: **והוא פירכוס.** לאו פירכוס דאית ביה חיות הוא אלא הוי כזנב הלטאה שמפרכסת אחר שנחתך הזנב ממנה מפרכס הזנב:

מ) [לעיל ו: וש"נ], נ) [לעיל ו: וש"נ], ג) [ב"ב קעה:], ד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חזן], ה) [קדושין י. סנהדרין סו:], ו) ב"ב קמב. נדה מד., ז) [ב"ב קמב: נדה מד: חולין כא.], ח) [שייך לדף ו:], ט) [ע"ב], י) [שמות כא],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגַּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עֲנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:

שמות כא כב

2. כִּי יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְּעֻלַת בָּעַל וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל:

דברים כב כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לרגות וכו' פחות משנים ופריך שניסס כל"ל והד"א:

גליון הש"ם

גמ' והילכתא דייתבי. כעין זה בב"מ ד' ט ע"ב והלכתא בכפות: **מתני'** אין ממתינין. ע' סוטה דף כו ע"א תוס' ד"ה מעוברת:

מוסף רש"י

כשעמד בדין. דמעכשו ב"ד כמלוה בשטר דמי (רש"ב"ם ב"ב קנה:). **כשעשאו טריפה.** שעשאו השור טריפה ועמד בדין קודם שיתה נשמתו (שם). **מת וקברו.** השור לחפו וקברו בתוך קרקעית הטור (שם). **אפומא דבירא.** לפני מותו (שם). **נוחל בנכסי האם.** אם מתה אמו ביום שנולד, הרי הוא יורשה וכשמת הוא בתין אחיו מאביו ויורשין הימנו נכסי אמו, דאי לאו איהו הוו שקלי ליה קרובי האם, דבן נוחל את אמו אבל האם אינה נוחלת את בנה, וכל שכן קרובי האם שאין נוחלין נוחלו, דכתיב (במדבר ה) למשפחותם לבית אבותם, משפחת האם אינה קרויה משפחה (נדה מד:). **אזנב הלטאה דמפרכסת.** כלומר דאע"פ שמפרכסת אין זה חיות, שהרי זנב הלטאה מוחך אותה לגמרי והיא מפרכסת, חיותן הזנב מפרכס (חולין כא.).

שיטה מקובצת

ישבה על המשבר. פרש"י קודם גמר דין ולא נהירא דאיוצאת ליהרג קאי ויוצאת ליהרג היינו אחר גמר דין כדמוכח בגיטין בפ' כל הגט (כח:) דתנן עיר שהקיפוה כרקום וספינה המטורפת בים והיוצא לידון וכו' אבל עיר שכבשה כרקום וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג נותנין עליהם חומרי חיים וכו' ועוד קשה לי נפלוג בדדיה (בלא) בישבה על המשבר בין קודם גמר דין ובין לאחר גמר דין ומסתבר דקרא דומתו גם שניהם אית לן לאוקמי בנגמר דינה למיתה דקודם גמר דין למה נפסיד ממון הבעל כיון דאפשר לשהויי וליכא עיני הדין הילכך אחר גמר דין איירי ואפ' הכי כיון דנעקר ממנה גופא אחרינא הוא ולא קטלינן ליה. וקשה ממתני' דאהלות (פ"ז מ"ו) ומייתי לה בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין עב:) אשה המקשה לילד מחתכין עובר שבמעיה ומוציאין אותו אבר אבר מפני שחייה קודמין לחייו יצא ראשו אין נוגעין בו, אלמא כל זמן שלא הוציא ראשו מותר להרגו וי"ל דלעולם מותר להרגו והא דממתינין לה משום ממונא דבעל ואף בלא נעקר נמי הוה אמרינן דממתינין לה משום ממונא דבעל אי לאו קרא דומתו גם שניהם ומיהו קשה כיון דמותר להרגו אמאי מחללין עליו את השבת כדאמרי' בשמעתין אמר רבא לא נצרכא אלא להביא סכין דרך ר"ה, הילכך נראה דחשיב כספק פיקוח נפשות ומחללין עליו את השבת, וכן במתניתין ממתינין לה כיון דספק נפשות הוא אסור להורגו ובמתני' דאהלות דוחין ספק נפש מפני נפש ודאי ומצילין את אמו במיתתו והכי אמרי' בגוסס לר"י בן בתירא בפרק (בן סורר ומורה) [הנשרפין] (סנהדרין עח.) דגוסס בידי אדם ההורגו פטור ומחללין עליו את השבת עכ"ל הרא"ש ז"ל ובתוס': **עד שיהיו שניהם שוין.** פ"ה היא קטנה כו' ור"ת פי' לאפוקי גדול שבא על קטנה מאורסה כדאמר בכתובות (כט.) לר"מ נערה ולא קטנה ובעי [מניה ר' יעקב בר אדא מרב (בסנהדרין סו:)] לר"מ מסקילה ממעיט ליה כלומר שאין הבועל בסקילה אבל חנק חייב אז דילמא לגמרי ממעיט ליה ועלה קא מייתי עד שיהיו שניהם שוין [במיתה אחת] אבל בעל קטנה מאורסה שאם היתה נערה דינה בסקילה לא נידוננו בחנק: **הני מילי לגבי מיתה.** גליון. והיינו דאמרי' בבהמה המקשה (חולין עד.) השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי דכיון דנשחטה האם אפשר שלא מת אבל קשה מהא דאמרי' בשלהי פ"ב דחולין (דף לח:) גבי יוצא דופן דמתה אמו והדר ולידתיה הא אמרי' כו', הרא"ש ז"ל. ועי' (בנדה) בפ' יוצא דופן בתוס' דף מד (ע"א ד"ה איהו) ובפ' מי שמת (בב"ב) דף קמב

שינויי נוסחאות

(א) תיבות כתתובה בשטר נמחק (ש"ס), ב) שם הגירסא תנא (גליון). תני רב תנא מת וקברו. ס"א כגון דיתבי כו' (ש"ס), ג) זכוה באותה שעה מאי (ש"ס), ד) קאמר ענ"ן, ה) כן יום אחד (ש"ס), ו) ומנחיל והוינן בה נוחל ממאן מאבוה ומנחיל למאן לאחי דאבוה אי בעו מיניה לירת אי בעו מאבוה לירתו ואמר רב (ש"ס), ז) דאיידי דוולד (ש"ס), ח) ומתקן ליה לסימנין בריישא אבל נהרגה היא מתה בריפא. והוא מיית ברישא והא (ש"ס), ט) פרכוסי אמר מר בר רב אשי מידי (ש"ס), י) סכין וקורדינין אם (ש"ס), יא) מוליא ונקבר בה החופר ואפ"ה (ש"ס), יב) עד שישחט הזבח כל"ל (ש"ס), יג) פחות משניס ושניהס כל"ל והד"א (ש"ס), יד) אלו מגס ילפינן וכו' כל"ל (ש"ס), טו) ילפינן הס"ד ומס"ד בית הריון, בית הרחם הס"ד ומס"ד לידי (ש"ס), טז) וכן הגיה ר"מ (ש"ס), יז) אלא הוא פירס (ש"ס), יח) נ"א מפוס עיניו הדין אבל קודם גמר דין ליכא עיניו הדין כלל כדמשמע כו' (צ"ק),

רבינו גרשום

[**אמר רב יוסף במלוה כו'**]: **והרגו פטור.** בעל השור שלא היה לו לחפור ברשות הרבים: **אלא שאם מת.** גם השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם וקשיא למ"ד מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא: [**אמר ר' אילא.** לעולם לאו ככתובה בשטר דמיא אלא משום הכי חייבין יורשין בשעמד בעל הבור בדין ונתחייב קודם שמת: הילכתא יורשין חייבין]: **והא חדנו קתני.** דלא הוה ליה שהות למיקם בדין: **שעשאו.** שור לבעל הבור טרפה וקם בדין והדר מית: **והא תני רב חגא וקברו.** שקברו שור בנפילתו לבעל הבור שהפיל עליו אדמה ומתו שניהם באותה אדמה ונקברו דאי אפשר לו לעמוד בדין: לעולם לאו ככתובה בשטר והכא אמאי יורשין חייבין כגון **דיתבי כי דינא אפומא דביראה** וחייבוהו קודם שתצא נשמתו לאלתר: **מזין עליו.** למזבח: **מדם חטאתו.** שאם חטא קודם לכן והפריש קרבן ואח"כ נגמר דינו מזין עליו מדם חטאתו קודם שיהרג כדי שיתכפר על אותו חטא: [**חטא באותה שעה** שיוצא ליהרג: **אין נזקקין לו** לעכבו עד שיפריש חטאתו. שאין מעניין דינו עד שישחט ויזרק: **זבח זבוח.** חטאתו: **האשה.** מעוברת היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד אלא ממתינין אותה עם ולדה דעובר כגופה הוא: **ממונא דבעל הוא.** הוולדות]: **עד שיהו שניהן שוין.** מזדרין. [אבל אם אחד מהן שוגג] אז אם היתה היא ילדה והוא גדול או איפכא אינו נהרג: ההוא משניהם נפקא. כי קא מרבינן לוולד מגם: [**כיון דעקר.** לצאת]: **שלא תבוא לידי ניוול.** שאם היה העובר חי לאחר מיתת אמו היה מפרכס ויוצא והיתה שופעת דם [מאותו מקום] ותתנול בפני הכל הילכך מכין אותה בבטן כנגד הוולד: [**תינוק בן יום אחד.** שמתה אמו כשילדתו והתינוק מת למחר: **נוחל ומנחיל.** נוחל **בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב.** שאם הוא מאם אחת ואחיו מאם אחרת וירש הוא מאמו נכסים מנחיל לאחיו מן האב דאחיו מן האב יורשין זה את זה: **אבל עובר לא.** כלומר שמתה אמו ולא נולד אין אחיו נוחלין נחלת אמו **דהוא מיית ברישא** בבטן אמו קודם אמו **ואין הבן יורש את אמו מאחר שמת קודם אמו להנחיל לאחיו מן האב אלמא דעובר מיית ברישא דאי איהי מתה ברישא לירתה ולירתינהו לאחיו]: **בקבר** דמלאך המות. טיפה של מרה: **ופרכס תלתא פירכוסי.** ניענע עצמו ג' פעמים העובר אחר שמתה אמו: **והוא פירכוס.** לאו פירכוס דאית ביה חיות הוא אלא הוי כזנב הלטאה שמפרכסת אחר שנחתך הזנב ממנה מפרכס הזנב:

ע) א מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כב [טוש"ע ח"מ סי' מי סעי' לח]: **עג** ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ט ופ"ג מהל' שגגות הל"ב: **עד** ג מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ד: **עה** ד מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה כב: **עו** ה מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ד: **עז** ו מיי' פ"ח מהל' נחלות הל"ג וש' ופ"ט מהל' מלוה ומלוה ח"מ סי' ק"ל ס"ב ומ"מ ומל"מ סמנ עשין לו טו"ש חו"מ סי' ר' רעו סעיף ה:

עח ז מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה טו טו"ש או"ח סי' של סעי' ה:

מכלל דתנא קמא סבר ניתן לחזרת עמידת ב"ד א"ר יוסף במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר כ) מלוה על פה גובה מן היורשין ור"ש בן אלעזר סבר אינו גובה מן היורשין רבה אמר דס"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין והכא ג) במלוה הכתובה בתורה ד) ככתובה בשטר קמיפלגי תנא קמא סבר ככתובה בשטר דמיא ור' שמעון בן אלעזר סבר לאו ככתובה בשטר דמיא מיתיבי ג) א החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם דמי שור לבעליו א"ר אילא אמר רב כשעמד בדין והא הרגו קתני אמר רב אדא בר אהבה כשעשאו טריפה והאמר רב נחמן תני ג) חגא מת וקברו ה והילכתא דייתבי דייני אפומא דבירא תנו רבנן היוצא ליהרג מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו חטא באותה שעה אין נזקקין לו מאי טעמא א"ר יוסף מפני שאין מעניין את דינו א"ל אביי אי הכי אפילו רישא נמי כגון שהיה זבחו זבוח באותה שעה אבל אין זבחו זבוח ג) מאי לא אדתני חטא באותה שעה אין נזקקין לו ליפלוג וליתני בדידה בד"א שהיה זבח זבוח באותה שעה אבל אין זבח זבוח לא ה"נ קאמר בד"א ב שהיה זבח זבוח באותה שעה אבל אין זבח זבוח נעשה כמי שחטא באותה שעה ואין נזקקין לו: **מתני'** ג האשה שיצאה ליהרג ה אין ממתינין לה עד שתלד ישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד האשה שנהרגה נהנין בשערה ד בהמה שנהרגה אסורה בהנאה: **גמ'** פשיטא גופה היא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב ו כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא ליפסדיה מיניה קמ"ל ז) ואימא ה"נ אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן אמר קרא ח ומתו גם שניהם לרבות את הוולד והאי מיבעי ליה ט) עד שיהו שניהן שוין דברי רבי יאשיה כי ז) קאמרת מגם: ישבה על המשבר וכו': מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא: אמר רב יהודה אמר שמואל האשה י היוצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה כדי שלא תבא לידי ניוול למימרא דהיא קדמה ומתה ברישא והא קיימא לן דוולד מיית ברישא יא) דתנן יב) תינוק בן ט) יומו נוחל ומנחיל יג) ואמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית ברישא ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב הני מילי לגבי מיתה יד) איידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך טו) להו לסימנין אבל נהרגה היא מתה ברישא והא הוה עובדא ופרכים עד תלת פרכוסי טז) יז) מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכסת א"ר נחמן אמר שמואל יח האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין יט) ומקרעים את כריסה ומוציאין את הולד פשיטא מאי עביד מחתך

מ) ונראה דל"ל מת וקברו והילכתא דיתבי ס"א כגון דיתבי וכו' וכוונתו דס"א לא גרסי והילכתא וכ"ה בתוס' בב"ב דף קעה.

(ע"ב ד"ה דהוא): **רש"י הר"א אבל עובר.** ברישא וכשמתה היא לא נפלו הנכסים לו דהוי כמי שהוא בקבר ואין יורש את אמו לאחר שמת הוא קודם להנחיל לאחיו מן האב מכוחו אלמא מדעובר אינו מנחיל מכלל דהוא מיית ברישא: **ד"ה ומקרעין.** ברישא ולילא לפרוך מהא דאמרי' לעיל דעובר מת בהדי אמו דטעמא מאי דכל זמן שהעובר במעי אמו זן העובר ע"י האם כדאמרי' במס' נדה (ל:) דסתום הפתוח ופתוח הסתום ומיד כשמלאך המות מטיל לתוך פה האם הולכת הטיפה בתוך מעי העובר ואיידי דזוטר חיותיה מית ברישא אבל יושבת על המשבר כבר נעקר העובר במעיה ופתוח הפתוח וסתום הסתום ואינו זן מאותה שעה על ידי האם ולא מת ע"י האם דהטיפה אינה מזקת אותו הפתח כך שמעתי. כך מצאתי ונראה לרבי יפה עכ"מ: **תוס' ד"ה מיתיבי כו' ומצי נמי.** וג"ב לשון הרא"ש ז"ל וה"ה דלרב יוסף נמי מצי פריך מדקרי ליה מלוה ע"פ לכולי עלמא אלמא לאו ככתובה בשטר דמיא, אלא משום דלא קאמר בהדיא לאו ככתובה בשטר כדאמ' רבה: **ד"ה דיתבי דייני.** ה) נ"ב וז"ל הרא"ש ז"ל וקשה דלמה ליה למיתני מת וקברו כיון דאיירי דעמד בדין מאי נפקא מינה אם מת אח"כ, וי"ל דלרבותא נקטיה דאע"פ שהוא קרוב למות קרינן ביה יבא בעל השור וכו' ע"כ: